

O. R. W. Olsen: POST-WAR HOUSING PROBLEMS. Geneva Studies. Vol. XI, No. 6. Geneva 1940. 69 Sider.

I de sidste Aar før Krigsudbrudet bredte den Opfattelse sig indenfor internationale Kredse, at hvis man skulde finde et holdbart Grundlag for en Fredspolitik, var det ikke tilstrækkeligt at fastsætte visse Regler for Staternes Opførsel overfor hinanden: Fredelig Løsning af Konflikter, Sikkerhed gennem gensidig Hjælp og Nedrustning. Det internationale Samarbejde maatte orienteres saaledes, at det paa afgørende Omraader kom til at give vigtige, praktiske Resultater for det enkelte Land. Gennem et saadant Samarbejde maatte man søge Veje og Midler til en bedre Tilværelse for Menneskeheden som Helhed og finde Vejen ud af det Paradoxs, der i 30erne blev belyst indtil Trivialitet: Ødelæggelse af Høsten i det ene Land, medens der var Sult eller Mangel i et andet.

Først da Nedgangen indenfor de internationale Organisationer var naaet saa vidt frem, at den ikke lod sig standse, fandt man frem til et økonomisk-socialt Fællesprogram paa international Plan: Bekæmpelse af den sociale Uro og Forøgelse af den sociale Velfærd maatte være et Hovedformaal for international saavel som for national Politik. Paa en Række Omraader søgte man at planlægge en Samordning for at sikre de forskellige Landes Beboere et Forbrugsniveau, der var tilstrækkeligt for deres fysiske og aandelige Velbefindende.

Disse Bestræbelser kom for sent til at fremkalde afgørende Handlinger inden den nuværende Krig brød ud. Men Grundtanken er sikkert ikke spildt for Fremtiden. Selv i Øjeblikket, hvor alle de krigsførende Landes Anstrengelser samles om at vinde Krigen, vinder saadanne Synspunkter Genklang, og man kan være overbevist om, at de Sagkyndige i mange Lande, der nu sysler med den kommende Freds Problemer, ikke glemmer dem.

Men Hensyn til Ernæringsproblemet offentliggjordes i Aarene 1936—38 flere vigtige Bidrag til Belysningen af dette Spørgsmaal, set i en større Sammenhæng, blandt andet det betydningsfulde Værk: »*The Relation of Nutrition to Health, Agriculture and Economic Policy*« (1937). Men ogsaa paa Boligspørgsmaalets Omraade er der i de senere Aar fremkommet en Del interessant Materiale. Ovennævnte lille Bog af Dr. O. R. W. Olsen, tidligere knyttet til Folkeforbundssekretariatets Hygiejnesektion, giver en nyttig Oversigt over hele dette Problem.

Boligbyggeriets Vigtighed fremgaar ikke alene af de store Kapitaler, der er investeret her. Baade for et Lands samlede Produktion og dets Befolknings Beskæftigelse er Byggeindustrierne og de hertil knyttede Fag af afgørende Betydning. Trafikproblemer og Byplanlægning afhænger i høj Grad af den almindelige Boligpolitik og omvendt.

I de senere Aar er der i flere Lande foretaget indgaaende Undersøgelser af det samlede Boligproblem, og enkelte Steder er der formuleret en Boligpolitik, der tager Hensyn til alle afgørende Faktorer. I de fleste Stater har Indgreb fra Myndighedernes Side — Tilskud eller Laan — været nødvendige for at sikre Boliger af blot nogenlunde tilfredsstillende Art til de Befolkningsgrupper, der har forholdsvis lave Indtægter. Mange Steder har Opførelse af Boliger — med tilhørende Vej- og Kloakanlæg — været et vigtigt Led i de offentlige Arbejder, der er iværksat til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden.

O. R. W. Olsen: POST-WAR HOUSING PROBLEMS. Geneva Studies. Vol. XI, No. 6. Geneva 1940. 69 Sider.

I de sidste Aar før Krigsudbrudet bredte den Opfattelse sig indenfor internationale Kredse, at hvis man skulde finde et holdbart Grundlag for en Fredspolitik, var det ikke tilstrækkeligt at fastsætte visse Regler for Staternes Opførsel overfor hinanden: Fredelig Løsning af Konflikter, Sikkerhed gennem gensidig Hjælp og Nedrustning. Det internationale Samarbejde maatte orienteres saaledes, at det paa afgørende Omraader kom til at give vigtige, praktiske Resultater for det enkelte Land. Gennem et saadant Samarbejde maatte man søge Veje og Midler til en bedre Tilværelse for Menneskeheden som Helhed og finde Vejen ud af det Paradoxs, der i 30erne blev belyst indtil Trivialitet: Ødelæggelse af Høsten i det ene Land, medens der var Sult eller Mangel i et andet.

Først da Nedgangen indenfor de internationale Organisationer var naaet saa vidt frem, at den ikke lod sig standse, fandt man frem til et økonomisk-socialt Fællesprogram paa international Plan: Bekæmpelse af den sociale Uro og Forøgelse af den sociale Velfærd maatte være et Hovedformaal for international saavel som for national Politik. Paa en Række Omraader søgte man at planlægge en Samordning for at sikre de forskellige Landes Beboere et Forbrugsniveau, der var tilstrækkeligt for deres fysiske og aandelige Velbefindende.

Disse Bestræbelser kom for sent til at fremkalde afgørende Handlinger inden den nuværende Krig brød ud. Men Grundtanken er sikkert ikke spildt for Fremtiden. Selv i Øjeblikket, hvor alle de krigsførende Landes Anstrengelser samles om at vinde Krigen, vinder saadanne Synspunkter Genklang, og man kan være overbevist om, at de Sagkyndige i mange Lande, der nu sysler med den kommende Freds Problemer, ikke glemmer dem.

Men Hensyn til Ernæringsproblemet offentliggjordes i Aarene 1936—38 flere vigtige Bidrag til Belysningen af dette Spørgsmaal, set i en større Sammenhæng, blandt andet det betydningsfulde Værk: »*The Relation of Nutrition to Health, Agriculture and Economic Policy*« (1937). Men ogsaa paa Boligspørgsmaalets Omraade er der i de senere Aar fremkommet en Del interessant Materiale. Ovennævnte lille Bog af Dr. O. R. W. Olsen, tidligere knyttet til Folkeforbundssekretariatets Hygiejnesektion, giver en nyttig Oversigt over hele dette Problem.

Boligbyggeriets Vigtighed fremgaar ikke alene af de store Kapitaler, der er investeret her. Baade for et Lands samlede Produktion og dets Befolknings Beskæftigelse er Byggeindustrierne og de hertil knyttede Fag af afgørende Betydning. Trafikproblemer og Byplanlægning afhænger i høj Grad af den almindelige Boligpolitik og omvendt.

I de senere Aar er der i flere Lande foretaget indgaaende Undersøgelser af det samlede Boligproblem, og enkelte Steder er der formuleret en Boligpolitik, der tager Hensyn til alle afgørende Faktorer. I de fleste Stater har Indgreb fra Myndighedernes Side — Tilskud eller Laan — været nødvendige for at sikre Boliger af blot nogenlunde tilfredsstillende Art til de Befolkningsgrupper, der har forholdsvis lave Indtægter. Mange Steder har Opførelse af Boliger — med tilhørende Vej- og Kloakanlæg — været et vigtigt Led i de offentlige Arbejder, der er iværksat til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden.

Trods alle Undersøgelser og Overvejelser (af teknisk, finansiel og social Art) var det imidlertid en Kendsgerning, at intet Land kunde sige, at det havde fundet en helt tilfredsstillende Løsning af Boligproblemet, navnlig for de mindre velstillede Befolkningsgrupper. Endnu saa sent som i Januar 1937 udtalte Præsident Roosevelt, at en Tredjedel af den amerikanske Nation havde daarlige Boliger, daarlig Beklædning og daarlig Ernæring. Et samlet Udtryk for, hvad der manglede for at dække Boligbehovet fandtes vel ikke, men det var givet, at der endnu skulde bygges eller ombygges Hundredetusinder af Lejligheder alene i de europæiske Lande, før man kunde naa frem til en nogenlunde tilfredsstillende Situation. Under forrige Krig og den første Del af Fredsperioden opstod et stort Hul i Boligforsyningen, og i sidste Halvdel af Trediverne førte i adskillige Lande Oprustningen med sig, at alle Kræfter i en Aarrække blev drejet hen imod Tilfredsstillelse af de militære Behov. Under Krigen er saa at sige alt Privatbyggeri og adskilligt offentligt Byggeri i de krigsførende Lande standset paa Grund af Mobilisering og Materiale vanskeligheder. De neutrale Lande har ogsaa stigende Vanskeligheder ved at holde Byggeriet i Gang, da Kapital og Arbejde i stor Udstrækning er beslaglagt paa anden Maade. Samtidig fører den moderne Krigs Metoder til, at der ødelægges et stort Antal Beboelseshuse paa Land og i By. Flytninger fra Land til Land og mellem forskellige Egne indenfor det samme Land forøger Vanskelighederne.

Naar Demobiliseringen en Gang kommer, vil der — blandt andet paa Grund af de talrige »udsatte Ægteskaber« — kunne ventes en betydelig ekstraordinær Efterspørgsel efter Husrum. Hvor stort Hullet mellem Tilbud og Efterspørgsel da vil blive, vil naturligvis afhænge af Krigens Varighed og øvrige Forløb. Men det er i hvert Fald givet, at Boligproblemet overalt vil blive mere akut end nogensinde. Af mange Grunde bør Boligbyggeriet da sættes i første Række blandt de Produktioner, der hurtigst muligt maa bringes paa Fode.

Naar man tænker paa det Omfang, Boligproblemet vil faa, og de Vanskeligheder, dets Løsning nødvendigvis maa medføre, er det givet, at en Samling af Kræfterne er paakrævet. Paa dette Omraade vil det være af stor Betydning, at der organiseres en Udveksling af Oplysninger baade mellem Lande, der nu er i Krig, og mellem Lande, der stadig kan arbejde i Fred eller relativ Fred. Før Krigsudbrudet blev der allerede iværksat forskellige internationale Undersøgelser, dels af Folkeforbundets Hygiejneorganisation, dels af det internationale Arbejdsbureau, der paa dette som paa andre Omraader har søgt at hjælpe Regeringerne til at drage gensidig Nytte af hverandres Erfaringer. Blandt dem, der har arbejdet med Spørgsmaalet fra dette Synspunkt er Svenskeren Socialraad *B. Helger* og Danskeren *C. M. Wright* (se bl. a. en Artikel i *International Labour Review*, January 1940).

Disse Undersøgelser har dels beskæftiget sig med det tekniske Spørgsmaal: Hvad maa der regnes som nødvendige Standardkrav til et forsvarligt Boligbyggeri i de forskellige Lande? dels med det økonomisk-finansielle Problem: Hvorledes kan man ved Samarbejde mellem privat og offentligt Initiativ fremskaffe Boliger af tilfredsstillende Kvalitet til en rimelig Pris?

En Undersøgelse af den nødvendige Boligstandard forudsætter en Klarlægning af de fysiologiske og sociale Krav, der maa stilles til en menneskelig Bolig under Nutidens Forhold. Paa Ernæringens Omraade er man kom-

met ret vidt med Hensyn til at fastslaa en Standard. Ogsaa naar det gælder Beklædning og Boliger skulde man kunne naa til visse Standarder, skønt det paa dette Omraade selv indenfor et enkelt Land er vanskeligere. Baade fysiske og psykologiske Faktorer spiller her en Rolle. Det gælder dog under alle Forhold baade at skaffe tilstrækkelig og velegnet Belysning (naturlig og kunstig), tilstrækkelig og tilstrækkelig ren Luft, Beskyttelse mod for megen Hede og for megen Kulde, ordentlige Køkkenforhold, tilfredsstillende Sanitetsanlæg o. s. v. Under Nutidens Forhold maa der ogsaa lægges særlig Vægt paa Beskyttelse mod Støj, tilstrækkelig Afsondring fra andre Lejligheder og Mulighed for at føre et normalt Familieliv.

Hvad angaar Temperaturspørgsmaalet vil Byggestandarden naturligvis blive forskellig efter Klimaet. Men de moderne Erfaringer, der er gjort med Hensyn til Isoleringen og dennes Indflydelse paa Byggeomkostningerne — for ikke at nævne den moderne Afkølingsteknik — vil kunne spille en betydelig praktisk Rolle. Beskyttelsen mod Støj er blevet vigtigere og vigtigere efterhaanden som Støjplagen paa Grund af Automobiltrafik, Radio og moderne Byggemetoder er blevet mere og mere akut. Lovgivningen og den moderne Teknik (Isoleringen) maa her arbejde Haand i Haand.

Betydningen af at sikre en rimelig Mængde Luft og Lys i Boligerne er blevet mere og mere anerkendt, og de moderne Byggemetoder tager et væsentligt Hensyn hertil, selv om det vel er umuligt at finde et nøjagtigt Maal for det Kvantum Sollys, der maa betragtes som Optimum. Selv om man bygger nok saa godt med Henblik paa at skaffe mest muligt Lys og Luft ind i Stuerne, vil det dog altid være nødvendigt ogsaa at tænke paa et Supplement ved Hjælp af Balkoner, Taghaver, Haver og Parkanlæg.

Med Hensyn til den samlede Planlæggelse af større eller mindre Boligkvarterer og deres naturlige Indføjning i Bybillede og Byplan er der i de sidste Aartier mange Steder gjort betydelige Fremskridt. Situationen er dog endnu langt fra tilfredsstillende med Hensyn til Bebyggelsens Tæthed og Højde, de grønne Arealer o. s. v. Det er ikke alene tekniske Synspunkter, der maa gøre sig gældende: »Moderne Massepsykologi viser, hvorledes Befolkningens Indstilling i høj Grad staar under Indflydelse af Omgivelsernes Karakter; Trangen til Skønhed er en fundamental Trang, hvis Tilfredsstillelse har afgørende Betydning for en sund Tilværelse«.

Men det kan ikke nægtes, at der er endnu mere elementære Krav, der heller ikke overalt er tilfredsstillende. Tænk for Eksempel paa, hvor meget der endnu mangler med Hensyn til en fuldt forsvarlig Løsning af Kloakspørgsmaalet. Vi Beboere af Øresundskysten ved jo af sørgelig Erfaring, hvor langt man endnu er tilbage med Hensyn til de Rensningsanlæg, der baade æstetisk og hygiejnisk er af saa stor Betydning ved en Storby. Selv hvor det drejer sig om et saa afgørende Spørgsmaal som Fremskaffelsen af rent og godt Drikkevand til enhver Beboelse, kan det ikke nægtes, at Forholdene mange Steder i Danmarks Landdistrikter er højst uheldige.

Fra et økonomisk Synspunkt rejser der sig en Række andre Problemer. Det kan jo ikke nytte, at vi er naaet ret vidt med Hensyn til tekniske Muligheder for at tilfredsstille Kravet om gode Boliger, hvis det alligevel ikke kan lade sig gøre at skaffe den brede Befolkning de Boliger, den bør have, til en rimelig Pris. Staten og Kommunerne har i de sidste tyve Aar gjort overordentlig meget — nogle synes endda for meget — for at opmuntre Byggeriet gennem Laan, Tilskud og Garantier. Baade i Danmark og i mange

andre Lande har Tusinder af Mennesker været i Stand til takket være saadanne finansielle Begunstigelser, at skaffe sig bedre Lejligheder eller eget Hus. Men Spørgsmaalet er, om Samfundet som Helhed har faaet alt det, det burde kunne vente sig, ud af de anvendte Hundreder af Millioner.

Byggeindustriens Rationalisering lader endnu meget tilbage at ønske. Uden at hvile et Øjeblik bør man fortsætte Opsporingen af bedre og billigere Materialer, billigere Byggemetoder og billigere Udstyr, Standardisering og Masseproduktion — samtidig med at der stadig tages det fornødne Hensyn til Menneskenes berettigede fysiologiske og psykologiske Krav.

I Tiden mellem de to Verdenskrige er der gjort en meget betydelig boligpolitisk Indsats i en Række Lande: England, Frankrig, Holland, Tyskland, U. S. A., Sverige o. s. v., men der lyder ofte ret pessimistiske Udtalelser om det samlede Resultat. Selv i Lande, der vil kaldes fremskredne, bor en stor Del af Befolkningen i Boliger, der er trange eller usunde, og dette gælder ikke blot Byerne. I de senere Aar er man i stigende Grad blevet klar over, at ogsaa Boligforholdene paa Landet ofte er højst utilfredsstillende. Det er ikke nødvendigt at vende sig til Østeuropa for at finde Eksempler. Belgiske og svenske Undersøgelser viser, at mindst en Tredjedel, ja op til Halvdelen af »Slumbebyggelser« findes i Landdistrikterne. I flere Lande (Holland, England, Frankrig) har Staten givet Støtte til Forbedring af Boligforholdene paa Landet; ogsaa herhjemme er der al mulig Grund til at skænke dette Spørgsmaal forøget Opmærksomhed og ikke blive staaende ved det, der hidtil er opnaaet ved Laan og Tilskud til Opførelse af Landarbejderboliger og til Reparation af Landbrugsbygninger.

Det er sikkert med god Grund, at Dr. Olsen som Afslutning paa sin Bog hævder, at den økonomisk-finansielle Politik ved Overgangen fra Krigstilstanden til normale Forhold bør give en Fortrinsstilling til Boligbyggeri og anden Byggevirksomhed, dels fordi dette vil have en gunstig Virkning baade for en Række vigtige Industrier og for Arbejdsmarkedet, men ogsaa fordi det vil faa en øjeblikkelig Indvirkning paa Befolkningens Levestandard.

Finn T. B. Friis.

KORPORATIVE WIRTSCHAFTSTHEORIE, udgivet af *Eraldo Fossati, Gustav Fischer*, Jena 1938, 126 S.

Italiensk Teori har store Traditioner. Navne som Barone, Loria, Pantaleoni og Pareto melder sig straks. Bogens Titel spænder derfor Forventningerne højt, men det skal straks siges, at den ikke helt dækker Indholdet. For det første er det snarere Nationaløkonomiens Politik end dens Teori, der er Genstand for de 10 Afhandlinger, hvoraf Bogen bestaar. For det andet er mange af de Problemer, der drøftes, i Virkeligheden ikke betingede af det korporative System, men gaar ogsaa igen i andre Lande. Det gør dog kun Læsningen saa meget mere interessant.

Tilsammen tegner de ti Professorers Afhandlinger et broget Billede. En helt kritisk Vurdering af den førte Politik kan man selvfølgelig ikke vente; men det hindrer ikke, at disse ti Professorer med Udbytte har anlagt deres særlige Fagsynspunkter paa den. I denne Forbindelse kan nævnes, at en af dem, Prof. Papi, Rom, fremsætter et Syn paa Forholdet mellem Nationaløkonomi og Etik, som er ganske det samme som vort. Han siger, at Nationaløkonomien maa staa fremmed overfor »eine Schätzung, die die Rationalität übersteigt«. Medens Nationaløkonomien ikke kan opstille Maa-